

ÜSKÜDAR MATBAASI VE BURADA BASILAN ESERLER LİSTESİ (1802-1824)

Kemal Beydilli

Bilindiği gibi ilk Türk matbaası İbrahim Müteferrika ve Said Efendi tarafından kurulmuş (1746)¹ işlevini etkili bir şekilde sürdürmüştür. Burada 23 cilt halinde 17 kalem eser basılmış olup, bunların toplamı 12.500 adettir. Müteferrika'nın vefatından sonra matbaa işletmesi bu işe tâlip olan Rumeli kadılarında İbrahim ve Ahmed Efendilere havale edilmiş (1747), ancak bir kalem eser basmış olarak, başarı kaydetmeden kısa bir süre içinde kapanmış ve basım işleri tamamen terk edilerek, unutulup gitmiştir. Basılan kitapların yeterli satış yapmaması, dolayısıyla geniş bir okur sayısına erişememiş olması, bu gelişmede önemli bir rol oynamıştır. Bu zafiyetin ise ilerideki denemeler içinde söz konusu olduğu gözlenmektedir. 1782'de Müteferrika bakiyyesi matbaa takımlarının Kadı İbrahim'in varisinden Fransız elçiliği tarafından satın alınmak istemesi matbaa işlerini tekrar gündeme getirmiştir. Bu bakiye o sıralarda Beğlikçi olan Râşid Efendi tarafından satın alınmış, büyük emek ve masraflarla eksiklikleri giderilerek işletmeye açılmıştır. Nihayet, 1795'de Mühendishâne-i berri'nin eğitime başlaması üzerine, Râşid Efendi'nin elindeki matbaa takımları devlet tarafından satın alınarak, Mühendishâne binasının zemin katında ve mühendislik eğitimini tamamlayan bir unsur olarak çalışmaya başlamış ve riyasetine Mühendishâne hocası Abdurrahman Efendi getirilmiştir. (Şubat 1797).² Burada, mühendislik eğitimi ile ilgili olarak ders kitapları, Logaritma cetvelleri, Türkçe, Arapça ve Fransızca telif ve tercüme eserler, Fransızların Mısır'a saldırmaları mü-nasebetiyle yine Türkçe, Arapça ve Fransızca olarak hazırlanan beyannâmeler³ basılmıştır. Bunların toplam sayısı 19 kalemi bulmaktadır.⁴ Nizâm-ı cedid hareketini tanıtmaya amacıyla 36

¹ Müteferrika'nın ölüm tarihi tartışmalıdır. Genel olarak kabul edilen tarih 1745 olmakla beraber, son zamanlarda 1747 senesi Şubat ayı içinde olduğu da ileri sürülmüştür. (bk. Erhan Afyoncu, "İbrahim Müteferrika", DIA, XXI, 324-327). Biz burada, Avusturya'nın İstanbul elçisi Penkler'in Haziran 1746 tarihli raporundan hareketle Hammer tarafından verilen tarihi esas aldık. Bk. Hammer, GOR, IV, 423.

² Bütün bu gelişmeler için bk. Kemal Beydilli, *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishâne, Mühendishâne Matbaası ve Kütüphânesi (1776-1824)*. İstanbul, Eren kitapevi 1995, s. 99 vd.

³ İlk defa yayımlanan bu beyannâmeler için bk. Kemal Beydilli, *Mühendishâne ve Üsküdar Matbaalarında Basılan Kitapların Listesi ve bir Katalog*, İstanbul Eren kitapevi 1997, s. 33-35.

⁴ Bk. Beydilli, *Mühendishâne*, s. 254-255 ve Katalog, s. 15-17.